

MALE MA NGOND'A SAWA

BYINGEDI

Ngondo ni bokabe na batete fe nde jakotong l'asame la bekombo ba Duala be boki o madu ma mopi m'Ewodi. E bokabe nde o kaise mulatako, ndolo na musango oteten abu, jabwele miam ma dimbambé labu, weka miano ni malang mboa oboso nde na kaise na kaise to nja, e be mwandedi.

Ngondo e holi bebolo bendene be di miano o Ekombo asu, tobotobo : ewengi o tesc Ekombo yese wonja na binnedi ba Bakala, jeka ndumban a miam na miŋangandu masu, diele bedangweddi ba ŋunga o sawa, bole ponda Ngondo na Bele, ŋunga bakom, mikumwan ma Malobe, na-nika-na-nika.

O ni ponda kwañ e bolang ngiña na miano mese e tang e beng, e be ma dimbambe e be ma bakala, o linge mboa.

O nin wenge, ben bebolo, maba, kɔlɔngɔɔ na nduta mugele oteten'a Matumba ma Sawa mese be tutele babo o soŋtane ná be nde moto te. E tengene so ná NGOND'A DUALA e timbe nde NGOND'A SAWA.

Bodu ba mambo wenge bo mabola ná mindi na bekombo ba wase be matimba nde ka mindi ni boki o mopi mō, bo maŋakisane ná moto te, tumba te, n'ekombo te, bingeye o ponda mabiye, miano, boseddi, boluli na beng bekombo ba wase bese.

Ye so hwam ná Male ma Ngondo makwelang na bodu ba ponda ná Dimbambé lasu di ŋike o be longe. Nin Ngond'a Sawa e makotole so ngiñ'a bebolo, miano, mabiye ma bana na matumba ma Sawa o lule belongisan bendene ba dimbambé, o janang na bolang bodu ba ponda o tombwane la mboa.

Ben belongisan be nde jabwele la boluli, weddi, bediedi b'Ekombo ba hwam, bia la sabangane dibongo la ŋolo, wonja na edub'a mot'a benama, kaise la mabiye ma bana ba mboa, bitise mulatako, soŋtane na jajongwanele oteten abu.

Ngondo e madingele muna na mun'a Sawa te, ná a tombwane ngiñ'a Dimbambé la Sawa, ná meng pe na ngiñ'a bang bonasango ná bebolo na miano mao ni laisabe o madon ma wuma na wuma ya ekombo asu na ya bekombo ba wase bese.

DONGO III

BELONGI BA NGONDO NA BEBOKEDI BA MBOA

TOTI 7 : BELONGI BA NGONDO

- Muna na mun'a tumba la Sawa Kamurum te, botea Kampu natema o Mamfe esibe ndando a mone te mto, a ben lwani o jembabele ka elong'a NGONDO, yetena ekombo ao ye o Ngondo.

TOTI 8 : BEBOKEDI BA MBOA

Ngondo e mayikeye na moto te a be o epol'ao bupisang ngni mboa Sawa e bokeding, ninka na :

- Mvandedi n'asani
- Mvandedi a mudi
- Matud'ekombo
- Manja

Oda mija o Ngondo e mabupe nde bebokedi ba mboa Sawa.

DONGO IV

BEBOKEDI NA BEDANGWEDI BA NGOND'A SAWA

TOTI 9 : BEDIEDI BA NGONDO

Ngond'a Sawa e madibele nde na M'boko niangi na jongwang la Mandim, Bepepa na Tu'a fai-na-fai. Min M'boko me nde :

- A - M'BOKO MA BANEDI
- B - M'BOKO MUNDENE
- C - M'BOKO MA MIANO
- D - M'BOKO MA BEDIEDI

TOTI 10 : M'BOKO MA BANEDI

Mun M'boko mwe nde mu : mu makotele nde Banedi besge esibe ndando to po. Babo nde be batatedi ba dimbambge ; ba ben pe doi o mamba mgse mamonibwe dimhambge.

Mo nde mu malomg mina o beteti ba M'boko ma Bediedi o sumo te Bato ba Koula, biana mu maloma ng o mpigoko ma M'boko Mundene.

Ngedi te tum e makong, mo nde mu malangwe betenedi na betesedi, nde tohotobo ba dimbambge. Mot'a Koula nde a madigle mun M'boko.

Mun M'boko mu mapngea memeng Betesedi hao ba teten-na teten. Ben be sangamen tengene Male te Manberida ma teteh-na-teten na Ngondo.

Mo pe nde mwe M'Boko musokan na bekaisedi

TOTI 11 : M'BOKO MUNDENE

Mun M'boko o Ngondo nde mwe M'boko ma bekombo ba Sawa besge Benbon ba M'boko Mundene be nde :

- Banedi besge ;
- M'boko ma Bediedi
- Milopo na Batiledi ba Mandim ;

- Baholeg bebolo o mandim, ba bantsabg na M'boko ma Miano o musongi mu tesabe na Mambenda ma teten-na-teten ;
- Diti la Batulo b'Ekombo
- Diti la b'Eyuu ba bato ;
- Diti la bito na ngon ;
- Bannoloma ba mindi, bannuloloma ba Bepepa ba Ngondo ba Koinbo ;
- Habelabg ba tobotobo, o musongi mu tesabg o Mambenda ma teten-na-teten.

Mot'a Konda fta Ngondo nde a madigle ndongamga'a M'boko Mundene. Mbape mao mibane.
Mot'a Konda fta kwañ na hang Bantdi b'ekombo ba madigle mo.

TOTI 12 : BEBOLO BA M'BOKO MUNDENE

Mg nde mu makasg Mot'a Konda fta Ngondo na Mbape mibang ni mabuse o ugoti
Mg nde mu mabause Mutiledi Nundeng na Mbape mao mibang. Mukombe mbolo na Mbape mao na Bañungumye mbolo balalo.

Mg nde mu makasang M'boko ma Miano milangi na dibongo la Mbca na mongele mao ofola bodu ba Ngondo o ponda ni tombi na ni mabape tongwea na Tebedi'a Bediedi.

Mg nde mu makasang Mutiledi Nundeng bolangi ba bodu ba Ngondo o mbu mu tombi
Mg nde mu mabause bolangi ba betemedi ba mbolo na masango ma Ngondo ba mbu mu tombi, ombusa seingang Mukombg mbolo na masango bana Bañungumye mbolo.
Mg nde mu mabause Male na Mbenda teten-na-teten o boja hwa tobotobo.

TOTI 13 : BOJA BA M'BOKO MUNDENE

M'boko Mundeng mwe etom o ja ngedi iba mbu te, o su la ngedi ma Dimodi na medi na Neteki, owas'a bediedi ha Mot'a Konda.

M'boko Mundeng mu maja o ndongamga'a tobotobo ngedi te mu belabeno nmapa na Mot'a Konda fta Ngondo, te so na monge maba ma malalo (2/3) na Matmudia ma muu M'boko.

TOTI 14 : BEDOMSEDI BA M'BOKO MUNDENE

Bedomsedi be ngugobe o M'boko Mundeng be makaka bato besg na M'boko nuge.

Bedomsedi ha M'boko Mundeng be ben nde ngifa yetena dango diwo la maba (1/2) la bembon bukeddi o nia ndongamga. Yetena escube e si londi ndongamga nipepe e mabelabg ni ben ngifa bedomsedi na musongi mwa bembon bukeddi.

Bedomsedi ba M'boko Mundeng be mangogbe nde na dango di ndeng (50% + 1) la maloi na bembon bukeddi.

Yetena M'boko Mundeng mu jai nde o ndongamga'a tobotobo bedomsedi bao be mangogbe nde na monge maba ma malalo (2/3) na Matumba bukeddi.

TOTI 15 : M'BOKO MA MIANO

Muu M'boko mwe nde M'boko ma badigle bekoinbo na mindi ma Sawa, badigle bebolo ba Ngondo na baholeg malca. Mu matata bodu ba Ngondo eteten'a pouda mija miba ma M'boko Mundeng.

Oten nde han ba bngng doi o :

- Kwila bodu ha Ngondo eteten'a mbu na weka miano ni mabwle mo
- Kusang pe o mbasanedi ma M'boko ma Bediedi ha Ngondo, beteledi ba bedangweddi ba ming M'boko na Mandim.
- Wana pe ngogge ma bekoinbo na mindi ma Sawa o bodu ba Ngondo eteten'a mbu.

TOTI 16 : BEBOLO BA MBOKO MA MIANO

M'boko ma Miano nde mu ben mboti o :

- Selg senga milangi ma bebolo ha M'boko ma Bediedi ma mbu mu tombi, na mongele mao ofola bebolo ha Ngondo ba mbu ma peña.
- Senga bolangi ba betemedi ba mbolo o mbu mu tombi, na hamsg ebambu a mbolo ya Ngondo ofola mbu ma peña.

- Bamse elange-ntu ya bebolo ba Ngondo ofola ntu ma peña, e longabe na M'boko ma Bediedi.
- Kowa te banga bolangi ba ebol'a Bafungumeye Mbolo.
- Kasa tongwea na Mot'a Koula fia Ngondo mina ma Bana ba Sawa ha ben fung'a betofi ha Batiledi Bandene, Bakombe Mbolo, Bafungumeye Mbolo, Milopo na Batiledi ha Mandum.
- Louca M'boko ma Bandedi mina mese, mingedi tongwea na M'boko ma Bediedi.
- Bamse bembou ba bepepa ha Batuda b'Ekoubo, Beyuin ha Bato, Bito ha Sawa na Mandum ombusa senga te la mpuli la bepepa babu na tefobe labu na Bandedi ba Matumba.
- Bamse Bembou ba Tuñ'a Bekaisedi na Musango, o surho te Bandedi be otca.
- Jombwea bekwali bege be matakise Mbon.
- Lona bekwali o Tuñ'a Bekaisedi na Musango na be bakwabe.
- Kasa Tebed'a Bediedi ha Bepepa ba Ngondo ha Komba.
- Boñsang ka bwam matefi mese m'ebolo a buña ma M'boko Mmindene.
- Jombwea la m'boñsan ma bolise la Ngand'a Ngondo.
- Kowa Mbenda teten-na-teten o hoja ba tobotobo.

TOTI 17 : BEMBOU BA M'BOKO MA MIANO

Bembou ba M'boko ma Miano be nde :

- M'boko ma bediedi na Ngondo
- Bandedi b'asam bege na ba Mindi o musongi mu tsebege o Mbenda teten-na-teten
- Diti la Beyuin ha Bato (mwena musongi mu tsebege o Mbenda teten-na-teten).
- Diti la Batuda b'ekombo (mwena musongi mu tsebege o Mbenda teten-na-teten).
- Diti la Bito ha Sawa (mwena musongi mu tsebege o Mbenda teten-na-teten).
- Milopo na Batiledi ha Mandum
- Ba mulelona ba Bepepa ba Ngondo ha Komba
- Bembou ba tobotobo be belage na M'boko ma Bediedi, esibe babo bene doi o bedomisedi.
- Babole mala

TOTI 18 : BEDIEDI BA M'BOKO MA MIANO

M'boko ma Miano mu maja nde owas'a bediedi ba Mot'a Koula fia Ngondo. Mhapre mo mu ma sule mo o yen ebolo. Bediedi ba mija be mangogobe nde na Mutiledi a boja o mboh'a Mutiledi Nundene, Nua a masani bolangi ba ndongagang mwenda na Mutiledi Nundene na mone Mot'a Koula fia Ngondo.

TOTI 19 : BOJA BA M'BOKO MA MIANO

M'boko ma Miano mu maja ngidi te ngedi po owas'a bebedi ba Mot'a Koula. Mu maja o ndongang'a tobotobo ngodi te mu belabang mpapa na Mot'a Koula. Te so ombusa bebedi ba mungo maba ma malalo (2/3) na Matumba mo.

TOTI 20 : BEDOMSEDI BA M'BOKO MA MIANO

- Bedomisedi ba M'boko ma Miano be makaka M'boko ma Bediedi, Bepepa, Tuñ'a Mandum na Ngondo mese.

TOTI 21 : MANDA MA M'BOKO MA BEDIEDI

- M'boko ma Bediedi mwe nde M'boko mu madigle Ngondo o bebolo beo ha buña te.
- Mo nde mu beu Tebed'a Bediedi fia Ngondo.
- Nua Tebedi e madigle lupisang Male na Mbenda teten-na-teten, bedomisedi ba M'boko Mndene na ha M'boko ma Miano.

TOTI 22 : BEBOLO BA M'BOKO MA BEDIEDI

- Ban be mabolabg nde ovas' a bediedi ba Mot'a Konda ña Ngondo na Mbape mao ninka ná
- M'boko ma Bediedi nde mu mabole elange-mbu ya beholo ba Ngondo, na ebambu a mbolo ofhola mbu mwese.
  - Mo nde mu wanonge bedomseidi o tele mandum ma tobotobo.
  - Mo pg nde mu makowg mbenda teten-na-teten ya mandum mese, mu hamse pg mandum.
  - Mo nde mu masuse jasa la malusig na Bamuloma ba Ngondo o beholo Ngondo e bakeng babg.
  - Mu makasang batiledi na badigle mandum mifangi ma beholo babu ba mbu mu toubi na mongelg ma bodu ba beholo babu ofhola ponda ni mabupg.
  - Mu mapoge bato ba mufoloma ba Ngondo o mhasenedi ma M'boko na Bekombo bepepe
  - Mu makase maben ma ñai na ñai ma mabolabg Ngondo

TOTI 23 BEMBON BA M'BOKO MA BEDIEDI

- Ban be nde :
  - Mot'a Konda ña Ngondo
  - Mbape ma Mot'a Konda miba (2)
  - Mutiledi Nundeng na Mbape mao miba (2)
  - Mungoge mbolo na Mbape mao. (1)
  - Babolg maela b'edube (Mot'a Konda na sukang buse o ngoti na Mutiledi Nundeng na sukang o jesigle ebolo) te ba belabe ofhola njom'a tobotobo. Ban ba si masongobele o ngoge la bedomseidi.

TOTI 24 : MOT'A KONDA ÑA NGONDO

Mot'a Konda ña Ngondo e nde Mvandedi N'asam, mu mabuse o Ngoti tongwen na M'boko ma Bandedi ofhola mbu miba, o digle Ngondo na linga mbon Sawa o cpofo te. Mo nde a madigle M'boko mese ma Ngondo. Ngoti e mandabg o Mambenda ma teten-na-teten.

TOTI 25 BEBOLO BA MOT'A KONDA

Mot'a Konda ña Ngondo nde a mabeg na digle ndongamg'a M'boko ma Ngondo mese. Mo nde a matoppe Ngondo o bepola bese, natena o bekaisedi.

Mo nde a ben mboñ'a mabusig mese, makasi wonja bupisang ebambu a mbolo.

Mo pg nde a masani maela mese na mabuse o dina la Ngondo. E wonja o boka Mbape to Mutiledi Nundeng ná basani maela mó.

E pg wonja o teten mongene babole maela babu ba tobotobo ba mongwane mo o ebol'ao

Ban ba si ben bwani na eyala o ndongamg'a M'boko ma Miano o saimo te o jalabe myendi ni baisabeg babg.

A ben pg bato ba maela b'edube ba M'boko ma Bediedi be nde : Mot'a Konda mu sukang buse o ngoti na Mutiledi Nundeng mu sukang jesigle ebol'ao.

TOTI 26 MBAPE MA MOT'A KONDA

Mot'a konda ña Ngondo a ben mbape miba ; nibane ni mawengisane mo o beholo hao besekeg a titi esibe diwengisan la betgi babu.

- (1) Mbape ma bosó mwe nde Mvandedi N'asam mó ña Matumba ma Dnala. Nni nde a matimbane Mot'a koud'a Ngondo, ponda ngoti e mayombong
- (2) Mbape mu loudg miba mwe nde Mvandedi N'asam mó ña beng bekombo ba Sawa. A malusa nde bupisang betesedi ba Mbenda teten-na-teten.

TOTI 27 :

MUTILEDI NUNDENE

Mutiledi Nundene nde a madigle bebolo ba Ngondo bese o bia na sefitangele la bāna Mot'a Konda. A bga batiledi ba mbusa baba. Ban ba mawengisang nig o bebolo baa bese, esibe divengisana la betemedi te ba dipepe. A madingabigle na Tebed'a beliedi ya mandum, na babole bebolo.

TOTI 28 :

BETEMEDI BA MUTILEDI NUNDENE

- Mutiledi Nundene e nde muanja mu mbusa o tumba diwo la man na busise Mot'a Konda. A makasabe ofola mbu mifalo na M'hoko Mundene, ombusa me warabe na tumba lao o M'hoko ma Miano.
- Jinda l'chof'ao le pete na di kokobe mbu mifalo (3) esibe buka nika.
- Yetena yomb la ngoti di boli na Mutiledi Nundene te mbape ma boso ba tengene te tumba diwo na Mot'a Konda na Ngondo, ba matindabe nde, happe: ba kowabe.
- Mbape ma Mutiledi um londje miba a si kakabe na mun mweka.

TOTI 29

MUKOMBE MBOLO NA MASANGO

- Mukombe mbolo na masango nde a makas na kombe mbolo na masango na Ngondo mese na jalca pe misongi mao o betiledi na lepe-lepe.
- Mukombe mbolo na Mbape mao ba makowabe nde na M'hoko Mmulene ofola mbu mifalo. Jinda lao l'cholo lena pete di kokobe mbu mifalo mippe esibe buka nika.
- Mukombe mbolo a titi te mbape mao mu mawengisang nig o bebolo baa bese

TOTI 30 :

KOMBE LA MBOLO NA MASANGO MA NGONDO

- Mhoko na masango na Ngondo ma hughu nde na matumba mese na bembon bese be o Ngondo.
- Mbolo na Masango na Ngond'a Duala ba matiuba nde ba Ngond'a Sawa.
- Na bolangi ba mbolo bo te kengene, Mutiledi Nundene, na jongwane la Ndum la divengi l'Ekombo a malonga ebambu a mbolo na elange-mbu ya mabusise na mingele ma bebolo ba Ngondo o mbu, ombusa ketete mpuli na M'hoko, Mandum, Tuñ na Bepepa bese ba Ngondo. Ben hangama o kasabe na M'hoko ma Miano.
- Mbolo e mananga nde o Banki. Mbenda teten-na-teten e mateleye ofola ekutu Mungene mbolo angamung o kombe o elimb'ao ofola bebolo ba mpapa.
- Mbolo, masango na jongwane ma tobotobo mese ma mabolabe Ngondo to o dina la Ngondo, na mung pe te njika mot'a muloloma na Ngondo, mangamene nde o sele jinga o kalat'a mingele na mabusise na kalat'a masango ya Ngondo.
- Mabusise ma mbolo na Mungene mbolo ma matumba nde hupisane ebambu a mbolo o hamsabe na M'hoko ma Miano.

DONGO V

BEPEPA, TUÑ NA MANDUM

TOTI 31 :

BEPEPA

Bupisang Toti 9 la man Male, bebolo ba Ngond'a Sawa be mabolabe nde na jongwane la bepepa, tuñ na mandum ma bebolo.
Bepepa ba Ngondo be nde :

A – Epepa Batudu b'ekombo

E makgetele nde Batudu b'ekombo Ngondo fima e baki babo bebolo ba tobotobo.
Yen epepa e mapgeca mongeng Mambanda ma teten-na-teten na posca momeng
Tebed'a bediedi ni ben bwani jukea o M'boko ma Miano.

B – Epepa Beyum ba hatu

Yen epepa e makgetele nde Batudu ba bone beba Muwekedi a boling mimba ma miaba
(bola 65 ma mbu), fiai jinda lala la longo, ebolo ba boling o mboca to o Ngondo be
leneding babo o bia na jeng mamba jita. Eyum a moto ye nde moto ni biane, ni lefe
kedi na jenea o bolca mboca.
O di janda, jita la Mandun langameng kusang babo tombwang la mabiye mbaba o bebolo
ba fiai-na-fiai ngedi te ndam di boung foug'a nika, tobotobo ebola bebolo ba mandun be
matape dimbambg, losango, bolca la mboca Sawa, u.n.

C – Epepa Ngon na Bito ba Sawa

Epepa Ngon na Bito ye nde o sabangang dimbambg la Sawa na tomboge mo o nje e
mombwe bito koban na ponda wenge.

Yen epepa e makgetele Ngon na Bito ba Sawa beba tongwea na kop'abu fira mboca na
bebolo babu ba malaisig dina la mboca.

Bito na Ngon'a yen epepa ba wanabe nde na Bandedi ba matumba mbun, ba mabamsabg
nde na M'boko ma Miano.

D – Bepepa ba Kumbg

Bepepa ba Ngondo beba be bokabg o Kumbg yete i jeng bana ba Sawa. Ben bepepa be
mapgeca babo mongeng Tebed'a Bediedi i mabamsabg o M'boko ma Miano. Bepepa ba
Kumbg bese be mabola milangi ma bebolo babu o Tebed'a Bediedi to o M'boko ma
Miano.

TOIL 32 :

TUŊ'A NGONDO

Tuŋ'a Ngondo ye nde mabele na Ngondo ma tobotobo a wonja o jumbwca bedangwedi,
mbolo na bekaisedi ba hatu oteten'a Ngondo. I si tingang oteten'a M'boko to mŋ : ye
nde na mongeng.

Yin Tuŋ ye nde :

I – Tuŋ'a Baŋumungyŋ mbolo :

Ban be balalo. Mŋ n'abu e nde Eyum a Moto, hane babu be nde Mungu

II – Tuŋ'a Bekaisedi na Musang :

- Nin Tuŋ be nde Tuŋ'a tobotobo be owas'a M'boko Mundeng, ni ben ebol'a laisig bekwali
bese be wan etomg oteten'a matumba to oteten'a bana ba Sawa.
- E madiabele nde na Mwaned'a tumba mŋ.
- E makaisig bato bese ba makweng Ngondo.
- Edub'a Ngondo e mawa nde o mbadi Ngondo e makaisig, e mabakwano Ngondo e
makaisig esibe ndando a mbia, tumba, mome to muto. Bedonsedi ba bekaisedi ba Ngondo
be o mŋ'a matumba na befo bese, ka ngai e tano ponda batete, ke e makaisig batufe
tumba, e by Mwanedi to ken.
- Muka ŋu mabakwabg nde o Ngondo ke njon ni namba e l'ansabe na bekaisedi ba
tofbge. Ekwali na ekwali e mabakwabg o Ngondo e matomba nde o esoka. Mambanda
ma teten-na-teten ma malangwa ngai Ngondo e mabongwang nin ni sponeng, na nin ni
namba njom.
- Nin Tuŋ e ben dom la bembon a'ewg (II) be tofbge na M'boko ma Miano bima be
mabamsabg na M'boko Mundeng, be nde :

- Mwanedi N'asam mŋ (1)

- Mwaned'a Mundi mŋ (1)

- Beyum ba bato belalo (3)
- Butudu b'Ekombo balalo (3)
- Mbape ma Mutiledi Nundeng mō (1)
- Bana ba mboa haba (2) ba biang ka bato ba tei-tei, Ban ba matotobe nde na M'boko ma Miano oten'a Muzanja.

- Tuŋ'a Bekaisedi e matimba ŋa tohotobo o kaisge la Mwanedi na makaisabe nke na Bandedi bukate

TOTI 33 : BEKOKISEDI BA NGONDO

Bekokisedi o Ngondo be nde :

- Jomge na mudumbu
- Jomge o betiledi
- Misan na mudumbu
- Misan o betiledi
- Panabig
- Welebe o mbusa mboa

TOTI 34 : MANDUM

Mandum me nde mabele ma bebolo be mabolabe o Ngondo, owas'a M'boko ma Bediedi tongwea na Mutiledi Nundeng.

Mandum ma Ngondo me nde :

- Ndem la muwaso na jabwele la dimbambe
- Ndem la muwaso na jabwele la diwongi l'ekombo na mbolo
- Ndem la bekwali ba miŋangadu
- Ndem la bongwa na dolise la mboa
- Ndem la jajongwange
- Ndem la Ngand'a Ngondo
- Ndem la Besqube
- Ndem la Mabele, Myemba na Losango
- Ndem la lem la Sawa
- Ndem la Dikalo na Miango
- Ndem la « Protocol »

Tched'a Bediedi ŋena e pŋagise Mandum ma peŋa mappe e boŋe pe me.

DONGO VI

MBOLO

TOTI 35 : NJANGI NA MINGELE MA MASANGO NA MBOLO

Bedu ba Ngondo bo mabolang mbolo. Embon na tumba la Ngondo te te etem o sanga njangi Mjengele ma mbolo o Ngondo me nde :

- Njang'a matumba ma Sawa'
- Njang'a bana ba Sawa ya tohotobo
- Mjengele ma Ngand'a Ngondo
- Mjengele ma bebolo ba Ngondo
- Bowen ba mbolo ŋe o banki
- Bowen ba ŋunga don l'ewolo
- Musga ma bebolo bō
- Mjengele ma kalat'a bembon ba Ngondo
- Malsen ma ŋai-na-ŋai
- Behale

Njangi e masangabɛ hapisang betesedi ba M' boko Mundɛng. Ndek' a mu njangi e mabohale nde o Mambenda ma teten-na-teten

M' boko ma Miano mwe na mu baise njang' a tobotobo oholo boso ba lambo bɔ. Nin njangi e masangabɛ na bana ba Sawa bɛɛ.

DONGO VII

BEBOLO NA BETEMEDI BA TOBOTOBO

- TOTI 36 :** **NDONGAMEN'A PULA-PULA**
Ndongamɛn' a pula-pula e makotele bana ba Sawa bɛɛ. O hon boja Ngondo e mabola beteledi tɔ mibia ma betemedi ba mbua na bodu ba maubo o bwam ha softane na jatanele mongele.
Muna na mun' a tumba la Sawa tɛ a bɛn bwam o baise cyala o nin ndongamɛn.
Nin ndongamɛn e maja nde o dibɔ ponda Ngand' a Ngondo tɔ so wuma ipɛɛ ngedi tɛ njɔm a tobotobo ɛngɛngɛ.
E ma belabɛ nde na Mot' a Konda ɛa Ngondo
- TOTI 37 :** **KALAT'A MINGELE, MABUSISE NA YA BEBOLU BA NGONDO**
Bebolu ba Ngondo bɛɛ be mabohale o M' boko. Beɛɛɛɛ, Tuɛ na Mandum hangamɛnɛ tilabe o kalati ni mabole nɔ badiele Ngondo ha biye dikala la lɔndɔ l' ebolu ponda tɛ. Yin kalati ye nde belongisan bebolu beɛɛɛɛ ha bediedi ha bodu ba Ngondo o kɛngɛngɛ fiese.
Mutiledi na Mukombɛ mbolu ba mafanga yin kalati o bebotedi ha mbu tɛ kobɛn na bodu ba Ngondo Mot' a Konda a tɛɛɛɛ.
Ba mapangulabɛ pɛ mɔ ponda na ponda tɛ bedomsedi ba pɛfa be ngongɛnɔ.
Kalat' a masango ma Ngondo pɛ hangamɛnɔ o telabɛ na Mukombe man masango.
- TOTI 38 :** **MAMBENDA MA TETEN-NA-TETEN**
Tɔ njika betemedi man Male ma si busisig tɔ nandɛle bwam, Mambenda ma teten-na-teten ma kovabɛ o M' boko ma Miano, na hangabɛ o M' boko Mundɛng, ma muanamɛle na televe mɔ na kɛngɛngɛ.
- TOTI 39 :** **WENGISANE LA MALE**
Man Male ma mawengisabɛ nde o M' boko Mundɛng o mpuli ma Tebed' a Bediedi, tɔ so ma dongo diwɔ la malalo (1/3) la matumba.
Bedomsedi be mangabɛ nde o mɔngo maba ma malalo (2/3) ma matumba mukedi o M' boko Mundɛng.
Man Male mabɛle ngifa betesedi ba Male ma Ngondo ma kwaɛ bɛɛ.

DUALA, bufa... 30 { C.B. } ... 2001

MOT' A KONDA BA NGONDO